

УДК 330.34:332.834.3

К.А. МАМОНОВ

*Харківська національна академія міського господарства***АНАЛІЗ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ
ДО ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Визначена актуальність обґрунтування науково-методичних підходів до оцінки економічного потенціалу будівельного підприємства. На основі аналізу існуючих теоретичних підходів обґрунтовано поняття «функціонування підприємства». Виявлена дискусійність та різноаспектність вирішення питань оцінки економічного потенціалу підприємства. Проаналізовані науково-методичні підходи до оцінки економічного потенціалу підприємства. Узагальнення наукових підходів дозволило виділити п'ять: балансовий, вартісно-орієнтований, індикативний, ресурсний, комплексний. Запропоновано напрями оцінки економічного потенціалу будівельного підприємства.

Ключові слова: економічний потенціал, функціонування, оцінка, науково-методичні підходи, будівельні підприємства.

Вступ

Постановка проблеми. В умовах нестабільності економічного середовища України розвиток підприємств будівельної галузі залежить від ефективності формування й використання економічного потенціалу. В цьому аспекті важливим питанням є систематизація, обґрунтування науково-методичних підходів його оцінки й розробка сучасного інструментарію кількісного визначення економічного потенціалу.

Дослідження науково-методичних засад визначення економічного потенціалу, теоретичне осмислення сутності категорії «економічний потенціал» вказує на відсутність єдиних підходів щодо його оцінки. Особливо гостро ця проблема проявляється в процесі функціонування підприємств будівельної галузі. Слід зазначити, що і саме поняття «функціонування»

має дискусійний і різноаспектний характер, яке створює відносні труднощі при оцінці економічного потенціалу інтегрованих корпоративних структур будівельної галузі. Зокрема, підтверджуючи попередню тезу, визначимо, що у тлумачному словнику поняття «функціонування» визначається як діяти, бути в дії, в роботі. Л.І. Лопатнікова вважає, що функціонування економічної системи – процес переробки (перетворення) економічною системою природних ресурсів у продукти виробництва, що задовольняють суспільні потреби в матеріальних благах (і послугах), при цьому відбувається зміна станів системи. Е.М. Коротков вказує на категорію «функціонування», як підтримку життєдіяльності, зберігання режиму, як реалізація усіх виробничих функцій, що визначають діяльність фірми, як робота в рамках досягнутої якості.

Враховуючи представлені теоретичні підходи, особливості формування й використання економічного потенціалу в аспекті здійснення його оцінки, функціонування підприємств будівельної галузі – це виробнича, комерційна, маркетингова, фінансова діяльність, яка спрямована на зміцнення економічного потенціалу на основі використання інструментарію його кількісної оцінки для забезпечення стратегічного розвитку будівельних підприємств, в рамках якої реалізуються усі виробничо-господарські функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти оцінки економічного потенціалу підприємства досліджено у наукових працях: В.Н. Авдеєнка, А.Е. Воронкової, В.В. Ковальова, Е.В. Лапина, Г.В. Митрофанова, І.П. Отенка, А.Н. Тищенко, Н.А. Кизима, М.Г. Чумаченка та ін. Проблемним аспектам та особливостям функціонування будівельних підприємств присвячені роботи: А.М. Асаула, О.С. Іванілова, В.В. Костюченка, Т.В. Момот, М.П. Педана, Е.П. Панкратова, І.М. Писаревського, В.І. Торкатюка, Р.Б. Тяна, Л.М. Шутенка та ін.

Разом з тим, дискусійність і різноаспектність вищезазначених питань, відсутність єдиного механізму оцінки економічного потенціалу обумовили необхідність обґрунтування існуючих науково-методичних підходів щодо цієї оцінки та розробки системи кількісного оцінювання економічного потенціалу підприємств будівельної галузі. Більш того, аналіз публікацій з проблем оцінки економічного потенціалу показує слабкий рівень їх дослідження на підприємствах будівельної галузі.

Формулювання мети статті. Метою представленого дослідження є узагальнення теоретико-методичних підходів до оцінки економічного потенціалу й обґрунтування напрямів цієї оцінки на будівельних підприємства в умовах трансформаційних процесів України.

Виклад основного матеріалу

Аналіз існуючих наукових досліджень в сфері оцінки економічного потенціалу підприємства дозволило виділити декілька підходів. Деякі вчені пропонують оцінку економічного потенціалу підприємства здійснювати на основі інформації, яка представлена у бухгалтерській (фінансовій) звітності. Цей підхід пропонується визначати як балансовий, оскільки його базовими положеннями є те, що актив балансу з відповідною точністю й співставленістю характеризує економічний потенціал у вартісному вираженні, а пасив – відношення, які виникають у процесі залучення коштів [1 – 4]. Балансовий підхід дозволяє отримати кількісні оцінки економічного потенціалу, які мають статичний характер. Проте фіксація показників економічного потенціалу на відповідну дату не враховує таку його важливу ознаку як динамічність. Більш того, в самій морфології словосполучення «формування й використання економічного потенціалу» відображено перманентний рух й динаміка. Слід зазначити, що в рамках цього підходу не визначені такі важливі складові економічного потенціалу підприємства як трудовий, маркетинговий, стратегічний, інформаційний потенціали.

Враховуючи вищезазначене, балансовий підхід, який полягає в оцінці стану та використання економічного потенціалу за визначений період, може бути використаний лише частково для відображення його операційної характеристики в ресурсній і фінансовій сферах діяльності підприємств будівельної галузі.

Представники вартісно-орієнтованого підходу економічний потенціал акцентують увагу на його вартісній характеристиці [5]. На відміну від балансового представники вартісно-орієнтованого підходу пропонують комплексну оцінку економічного потенціалу із врахування таких його важливих елементів як виробничий, фінансовий, кадровий, підприємницький, природно-ресурсний, інфраструктурний й інтелектуальний потенціали. Проте, при спробі застосування представленої комплексної оцінки

економічного потенціалу підприємства, виникають деякі труднощі при її реалізації. Зокрема, незрозумілим є порядок визначення деяких складових природно-ресурсного й інфраструктурного потенціалів, а саме коефіцієнтів, які враховують вплив на економічний потенціал природно-ресурсного фактора, кліматичних умов, природно-ландшафтних особливостей. Крім того, за більшістю визначених показників досить складно отримати вартісну оцінку, особливо в контексті вартісно-орієнтованого підходу оцінки економічного потенціалу підприємства. В рамках представленого підходу оцінки не враховані також деякі важливі елементи економічного потенціалу підприємства, наприклад, маркетинговий і стратегічний потенціали.

Індикативний підхід оцінки економічного потенціалу використовується для визначення конкурентоспроможності підприємства шляхом розрахунку системи індикаторів, які відображають стан та використання доходів і ресурсів [6]. В цьому підході реалізована ресурсно-результуюча концепція, в якій важливе місце займають ресурси підприємства (капітал і праця), результативність їх використання та час, який необхідно для зростання валового доходу. Проте, індикативний підхід має вузьку спрямованість і, в його рамках, ототожнюються поняття «ресурсний потенціал» і «економічний потенціал» підприємства, що обумовлює деякі непорозуміння щодо спрямованості й результативності проведеної оцінки. Слід зазначити, що, як і в попередньому підході, розрахунок деяких індикаторів й інтерпретація отриманих результатів ускладнюється у зв'язку з:

- використанням показників, які не мають сучасної інтерпретації й нормативно-правового обґрунтування. Зокрема, до такого відносимо балансовий прибуток, що застосовується при оцінці індикатора місткості ринку;

- різноспрямуванням аналізу, в якому використовуються як показники щодо діяльності підприємства, так і економіки країни в цілому;

- отриманням інформації щодо розрахунку індексу використання часового ресурсу. Зокрема, не зрозуміло як визначити час, який необхідний для збільшення валового доходу вдвічі.

Деякі вчені приділяючи значну увагу виробничому потенціалу підприємства, відповідно пропонують здійснювати оцінку в контексті його ресурсних складових. Такий підхід можна визначити як ресурсний, де

оцінюються виробничі фонди, промислово-виробничий персонал, технологія, енергія й інформація [7, 8]. Використання цього підходу має досить сумнівний характер, оскільки окремо не визначається економічний потенціал підприємства, перевага віддається ресурсним складовим й не враховані інноваційно-інформаційні, стратегічні, маркетингові аспекти формування й використання потенціалу.

В аспекті оцінки економічного потенціалу підприємства, заслуговує на увагу точка зору А.Н. Тищенко, Н.А. Кизима, А.І. Кубаха, Е.В. Давискиба, які розробили комплексний підхід оцінки. Сутність цього підходу обумовлюється науково-методологічними положеннями щодо визначення економічного потенціалу як складної, багатовимірної категорії, досліджувати, аналізувати і оцінювати яку необхідно за складовими елементами [9]. В рамках комплексного підходу оцінка економічного потенціалу здійснюється шляхом визначення вартісної оцінки складових локальних потенціалів: інвестиційного, природно-ресурсного і трудового. Обґрунтовуючи комплексний підхід щодо оцінки економічного потенціалу, величину сумарного економічного потенціалу у вартісному вираженні вони визначають як суму локальних потенціалів.

Слід зазначити, що в рамках комплексного підходу реалізовано принцип системності, де отримані результати, що мають комплексний характер і дозволяють підвищити ефективність управління, впливаючи на елементи економічного потенціалу. Проте, представлений підхід оцінки економічного потенціалу запропоновано використовувати на регіональному рівні (на прикладі Харківської області) і не враховує особливості формування й використання економічного потенціалу на підприємствах будівельної галузі.

Узагальнення існуючих теоретико-методичних засад, дозволило обґрунтувати підходи до оцінки економічного потенціалу підприємства, які представлені у табл. 1.

Умовні визначення показників, які використовуються для оцінки економічного потенціалу підприємства відповідно до представлених підходів висвітлено у табл. 2.

Висновки з даного дослідження. В результаті дослідження встановлено, що в існуючих наукових дослідженнях відсутні єдиний підхід до оцінки економічного потенціалу підприємства. Натомість, враховуючи вище за-

значені підходи й розділяючи теоретико-методичні положення комплексного підходу, в представленому дослідженні пропонується оцінку економічного потенціалу будівельного підприємства здійснювати у розрізі його складових елементів: виробничих, трудових, маркетингових, фінансових, інноваційно-інвестиційних, стратегічних, інформаційних потенціалів.

Таблиця 1

Теоретико-методичні підходи до оцінки економічного потенціалу підприємства

Назва підходу	Автори	Характеристика підходу	Методика оцінки
1	2	3	4
1. Балансовий	В.В. Ковальов і О.Н. Волкова [1], Г.В. Митрофанов [2], М.Г. Чумаченко [3], А.Е. Воронкова [4]	Оцінюється на основі даних бухгалтерської звітності: актив балансу відображає операційні характеристики економічного потенціалу, пасив – джерела, які забезпечують формування й використання економічного потенціалу, фінансовий результат – як результат формування й використання економічного потенціалу	Розраховуються показники стану, структури та руху активів, пасивів та фінансових результатів. Визначаються показники доходності (рентабельності капіталу); ступеня ділової (господарської) активності, фінансової стійкості, ліквідності й платоспроможності.
2. Вартісно-орієнтований	Е.В. Лапин [5]	Оцінка економічного потенціалу на основі вартісної характеристики із врахування таких його важливих елементів як виробничий, фінансовий, кадровий, підприємницький, природно-ресурсний, інфраструктурний й інтелектуальний потенціали	Визначається як сума виробничого і фінансового потенціалів $\Sigma(\text{ВOK} + \text{ВФО} + \text{ВОФ})$ кадрового і підприємницького потенціалів $\Sigma(\text{ФЗП} + \text{ФМЗ} + \text{ВНП} + \text{+ВЗКП})$ природно-ресурсного і інфраструктурного потенціалів $\Sigma(\text{ВІРФ} + \text{ОКІР} + \text{ОП} + \text{+ОКІ} + \text{ОП} + \text{ОСІ})$ інтелектуального потенціалу $\Sigma(\text{ВРТ} + \text{ВІР} + \text{ВІР} + \text{ВІІ})$

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
3. Індикативний	О. С. Федонін, І. М. Рєпіна, О. І. Олексюк [6]	Оцінка здійснюється на основі розрахунки системи індикаторів, що відображають стан та використання доходів	Визначаються індикатори: $\checkmark I_{вр} = \frac{КД}{КРП}$; $\checkmark I_{вп} = \frac{ЧП}{ВРМ}$; $\checkmark I_{ер} = \frac{БП}{ПЄР}$; $\checkmark I_{д} = \frac{ВД}{ЧПп}$; $\checkmark I_{вчр} = \frac{ЧОВД}{ЧЗОВД}$. $\checkmark I_{вп} = \frac{ЧП}{ВРМ}$; $\checkmark I_{ер} = \frac{БП}{ПЄР}$; $\checkmark I_{д} = \frac{ВД}{ЧПп}$; $\checkmark I_{вчр} = \frac{ЧОВД}{ЧЗОВД}$.
4. Ресурсний	В.Н. Авдеенко, В.А. Котлов [7], І.П. Отенко [8]	оцінка здійснюється на основі системи визначення економічних ресурсів	визначаються ресурси: \checkmark трудові, що відображають кількість і якість праці; \checkmark технічні й технологічні, що характеризуються станом і використанням основних засобів і оборотних активів; \checkmark інформаційні; \checkmark фінансові, які характеризуються рівнем використання грошових коштів.
5. Комплексний	А.Н. Тищенко, Н.А. Кизим, А.І. Кубах [9].	визначається економічний потенціал як складна, багатовимірна категорія, досліджувати, аналізувати і оцінювати яку необхідно за складовими елементами	оцінюється наступним чином: $\Sigma(ІП + ПРП + ТП)$.

Таблиця 2

Умовні визначення показників оцінки економічного потенціалу
підприємства відповідно до представлених підходів

Підхід до оцінки	Визначення показників
Вартісно-орієнтований	ВОК - вартість оборотних коштів; ВФО - вартісна оцінка фондів оборотності; ВОФ - вартість основних фондів;
	ФМЗ - фонд матеріального заохочення; ВНП - витрати на навчання персоналу; ВЗКП - витрати на зростання кваліфікації персоналу; ВПРФ - витрати на врахування природно-ресурсного фактору; ОКПР - оцінка кліматичних і природних ресурсів; ОТІ - оцінка транспортної інфраструктури; ОКІ - оцінка комунальної інфраструктури; ОІ - оцінка інформаційної інфраструктури; ОСІ - оцінка соціальної інфраструктури.
Індикативний	Івр - використання ресурсів; КД - коефіцієнт доходів; КРП - коефіцієнт ресурсів підприємства; Івп - індекс використання праці; ЧП - сума чистого прибутку; ВРМ - вартість робочих місць; Іер - індекс ємкості ринку; БП - сума балансового прибутку; ПЄР - прибуткова ємкість ринку; Ід - індекс доходності; ВД - сума валового доходу; ЧПп - чисельність працівників підприємства; Івчр - індекс використання часового ресурсу; ЧОВД - час, за яким вимірюється отриманий валовий дохід підприємства; ЧЗОВД - час, який необхідний для збільшення цього показника вдвічі.
Комплексний	ІП - інвестиційний потенціал; ПРП - природно-ресурсний потенціал; ТП - трудовий потенціал.

Література

1. Ковалев В.В. *Анализ хозяйственной деятельности: учебник* // В.В. Ковалев, О.Н. Волкова. – М.: Проспект, 2010. – 424 с.

2. *Фінансовий аналіз: навч. посібник // Г.В. Митрофанов, Г.О. Кравченко, Н.С. Барабаш, О.Ю. Большакова, І.Г. Кириченко. – К.: КНТЕУ, 2002. – 301 с.*
3. *Чумаченко М.Г. Економічний аналіз: навч. посіб. // М.Г. Чумаченко. – К.: КНЕУ, 2001. – 204 с.*
4. *Діагностика стану підприємства: теорія і практика: монографія // А.Е.Воронкова, Р.З. Вечерковський, Д.К. Воронков, Н.Г. Калюжна та ін. – 2-е вид., перероб. і доп. – Х.: ВД "ИНЖЕК", 2008. – 520 с.*
5. *Лапин Е.В. Оценка экономического потенциала предприятия: Монография // Е.В. Лапин. – Сумы: ИТД "Университетская книга", 2004. – 360 с.*
6. *Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч.- метод. посібник для самот. вивч. дисц. // О.С. Федонін, І.М. Рєпіна, О.І. Олексик. – К.: КНЕУ, 2005. – 261 с.*
7. *Авдеенко В.Н. Производственный потенциал промышленного предприятия // В.Н. Авдеенко, В.А. Котлов. – М.: Экономика, 1989. – 240 с.*
8. *Отенко И.П. Методологические основы управления потенциалом предприятия: научное издание // И.П. Оленко. – Харьков: ХНЭУ, 2004. – 216 с.*
9. *Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика: монография // А.Н. Тищенко, Н.А. Кизим, А.И. Кубах, Е.В. Давыскиба. – Х.: ИД «ИНЖЕК», 2005. – 176 с.*

Рецензент: д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри обліку і аудиту **Т.В. Момот**, Харківська національна академія міського господарства, Харків.

АНАЛИЗ НАУЧНО МЕТОДИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К ОЦЕНКЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА СТРОИТЕЛЬНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

К.А. Мамонов

Определена актуальность обоснования научно-методических подходов к оценке экономического потенциала строительного предприятия. На основе анализа существующих теоретических подходов обосновано понятие «функционирование предприятия». Обнаружена дискуссионность и разноаспектность решения вопросов оценки экономического потенциала предприятия. Проанализированы научно-методические подходы к оценке экономического потенциала предприятия. Обобщение научных подходов

позволило выделить пять: балансовый, стоимостно-ориентированный, индикативный, ресурсный, комплексный. Предложены направления оценки экономического потенциала строительного предприятия.

Ключевые слова: экономический потенциал, функционирование, оценка, научно-методические подходы, строительные предприятия.

ANALYSIS SCIENTIFICALLY METHODOLOGICAL GOING NEAR THE ESTIMATION OF ECONOMIC POTENTIAL OF A BUILD ENTERPRISE

K.A. Mamonov

Certain actuality of ground scientifically methodical going near the estimation of economic potential of a build enterprise. On the basis of analysis of existent theoretical approaches grounded concept «functioning of enterprise». Found out diskusiynist' and riznoaspektivist' decision of questions of estimation of economic potential of enterprise. Analysed scientifically methodical going near the estimation of economic potential of enterprise. Generalization of scientific approaches allowed to select five: balance, cost-oriented, indicative, resource, complex. Directions of estimation of economic potential of a build enterprise are offered.

Keywords: economic potential, functioning, estimation, scientifically methodical going, build enterprise.

Мамонов Костянтин Анатолійович – канд. екон. наук, доцент кафедри обліку і аудиту, докторант Харківської національної академії міського господарства, Харків, Україна, e-mail: kostia_mamonov@mail.ru.